

Bygherrerapport for VMÅ 2538
Hustomter fra sen bondestenalder til yngre bronzealder
Ved: Mag. art. Niels Terkilsen

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	3
2. Landskabet og kulturhistorien	3
3. Udgravningsmetode.....	4
4. Undersøgelsens resultater	4
5. Faktuelle oplysninger	11
6. Litteratur	11

1. Indledning

I forbindelse med anlæggelse af golfbane ved Danparcs feriecenter ved Rønbjerg overvågede Vesthimmerlands Museum (VMA) muldafrømningen af de områder, hvori der skulle foregå anlægsarbejder. I nærheden af det berørte område er der tidligere registreret en del enkeltfund og bopladsfund fra jæger- og bondestenalder. Ved afrømning af muldlaget over en af de planlagte søer i området fremkom flere velbevarede toskibede huse både med forsænket østdel og uden forsænkning. Derudover blev der fundet flere treskibede hustomter fra bronzealderen. Det blev derfor besluttet, at der skulle udføres en arkæologisk undersøgelse af området.

Overvågningen af muldafrømningen blev foretaget oktober 2004 af museumsinspektør Bjarne Henning Nielsen.

Selve udgravningen blev påbegyndt d. 1. november 2005 og afsluttet d. 6. juni 2006.

Bygherre og lodsejer er Danparcs Rønbjerg. Den arkæologiske undersøgelse er finansieret af bygherren i henhold til museumslovens § 27, stk. 4 samt af Vesthimmerlands Museum. Muldafrømningen blev foretaget af Thorup Anlæg – Golf og Græs.

I udgravningen deltog stud.mag. Erling Mario Madsen, stud.mag. Karen Povlsen, cand.mag. Annie Nørby, cand.mag. Anne Louise Wraae Ebbensgaard, mag.art. Benita Clemmensen, museumsinspektør Bjarne Henning Nielsen og mag.art. Niels Terkildsen.

2. Landskabet og kulturhistorien

Den undersøgte lokalitet ligger ca. 1,5 km øst for Rønbjerg lystbådehavn (for den præcise placering se vedlagte kort). Der blev udgravet to felter på lokaliteten. Felt 1 (det største felt) lå på den vestlige del af et stort plateau. Terrænet faldt jævnt nord, vest og syd for feltet, mens det steg let øst og nordøst for udgravningen. Felt 2 lå ca. 400 m vestsydvest for felt 1. Felt 2 lå på den østlige del af et større plateau. Terrænet var stort set plant omkring feltet.

Udsigt fra udgravningen mod sydvest

I området omkring Rønbjerggaard er der tidligere registreret en del enkelt- og bopladsfund fra Ertebøllekultur (den sidste del af jægerstenalderen, ca. 5400-3900 f.Kr.) og bondestenalderen (ca. 3900-1800 f.Kr.).

3. Udgravningsmetode

En arkæologisk udgravning foregår ved, at man begynder med at rømme muldlaget af, i dette tilfælde med en gravemaskine. Når muldlaget er væk, er det muligt at se spor efter de forhistoriske anlæg. De fremstår som mørke pletter og plamager i den lyse undergrund. Dette er sporene efter de huller, som vore forfædre gravede til f.eks. husstolper, affald og brønde. Alle anlæg bliver målt ind og tegnet i et fast målestoksforhold som oftest 1:50.

Udvalgte anlæg blev snittet med skovl og graveske, hvilket vil sige, at den ene halvdel af anlægget graves væk, hvorved dybden og formen kan registreres. Alle snittede anlæg blev tegnet i målestoksforhold 1:20. Fylden fra alle snittede anlæg fra stenalder og ældre bronzealder blev soldet i et 10 mm sold, og de fleste anlæg fra denne periode blev tømt i håb om at finde daterende materiale. Alle snittede anlæg blev top- og bundnivelleret. Udvalgte feltkoordinater blev indmålt med GPS, hvorved det var muligt at lave en nøjagtig geografisk placering af de udgravede felter.

4. Undersøgelsens resultater

Der blev fundet spor efter 14 langhuse (se vedlagte oversigtsplan) fra sen bondestenalder til yngre bronzealder (ca. 2000 f.Kr. – ca. 500 f.Kr.). Derudover blev der registreret en del gruber samt en brønd.

Bondestenalderen

Bondestenalderen (også kaldet neolitikum) varede fra ca. 3900 f.Kr. til ca. 1800 f.Kr. Det var i denne periode landbruget blev indført i Danmark både i form af jordbrug og dyrehold. Af kornsorter blev der udnyttet primitive arter af byg (nøgen 6-radet byg) og hvede (emmer og enkorn), og de dyr, der blev holdt, var får, ged, tamokse og i mindre grad svin. Jordbruget var et svedjebrug, hvor man fældede et lille stykke af skoven, som man efterfølgende brændte af. Det afbrændte område blev derefter dyrket, indtil det var udpint, hvorefter man ryddede et nyt stykke af skoven.

Bronzealderen

Bronzealderen strækker sig fra ca. 1800 f.Kr. til 500 f.Kr. Bronzealderen bliver opdelt i to perioder, ældre bronzealder (1800 f.Kr. til 1000 f.Kr.) og yngre bronzealder (1000 f.Kr. til 500 f.Kr.). Der er en del sociale og samfundsmæssige forskelle mellem de to perioder, men en af de mest markante er, at man i ældre bronzealder begraver de døde som hele lig, mens man i yngre bronzealder kremerer de afdøde inden begravelsen. Landbrugsmæssigt sker der ikke den store udvikling i bronzealderen i forhold til bondestenalderen, men man begynder at udnytte hirse, og i yngre bronzealder bliver spelt også mere almindelig, og havre forekommer, men dog kun sporadisk.

Bebyggelsen ved Rønbjerggaard kan inddeles i to faser, hvoraf den ene hører til i slutningen af bondestenalder og starten af ældre bronzealder (ca. 2000 f.Kr. – ca. 1500 f.Kr.) mens den anden hører til i yngre bronzealder (ca. 1000 f.Kr. – ca. 500 f.Kr).

Den ældste bebyggelse

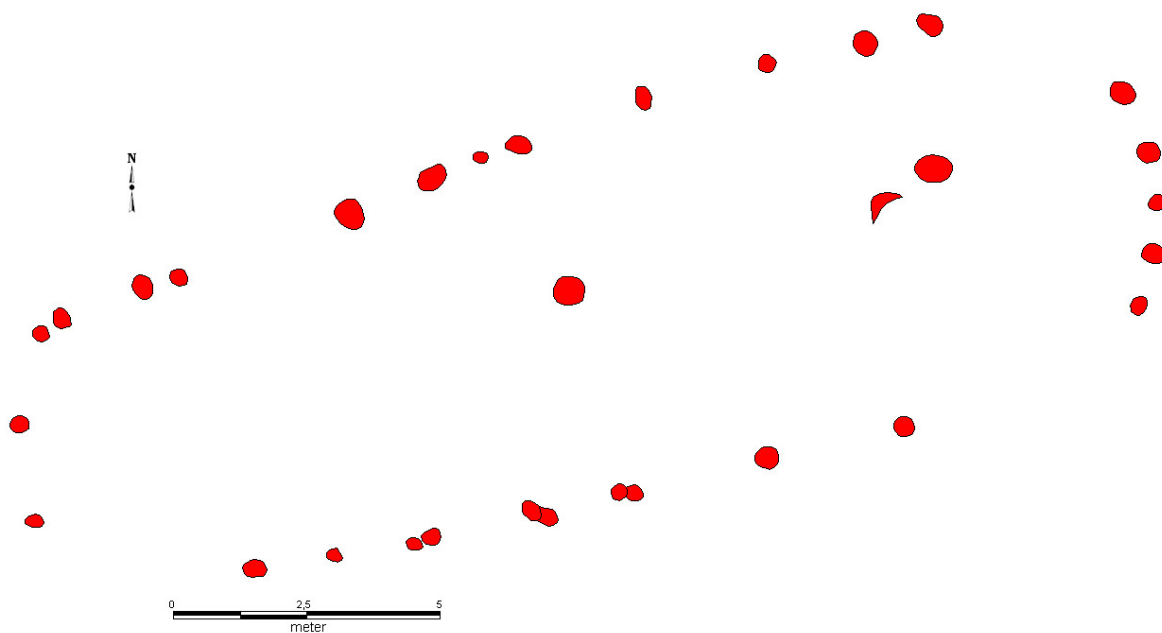
Der blev i alt fundet ni hustomter, som hører til denne fase. Disse huse var generelt meget velbevarede, og indeholdt derfor mange informationer om byggeskikken i sen bondestenalder og tidlig bronzealder. Det var derfor muligt at iagttage en udvikling i byggeskikken igennem tid på pladsen. I denne periode bliver husenes tage ikke båret af væggene, men derimod af rækker af tagbærende stolper, som er placeret inde i husene. For otte af de ni huse blev taget båret af en enkelt række af stolper, som stod på husets centerakse. Denne form for hus kaldes et midtsulehus eller et toskibet hus. Det niende og det yngste af husene var derimod et såkaldt treskibet hus, hvilket betyder, at taget blev båret af to rækker af stolper.

Fordi husene var så velbevarede blev enkelte af dem rensset frem med graveske, for at kunne registrere flest mulige detaljer i huskonstruktionen.

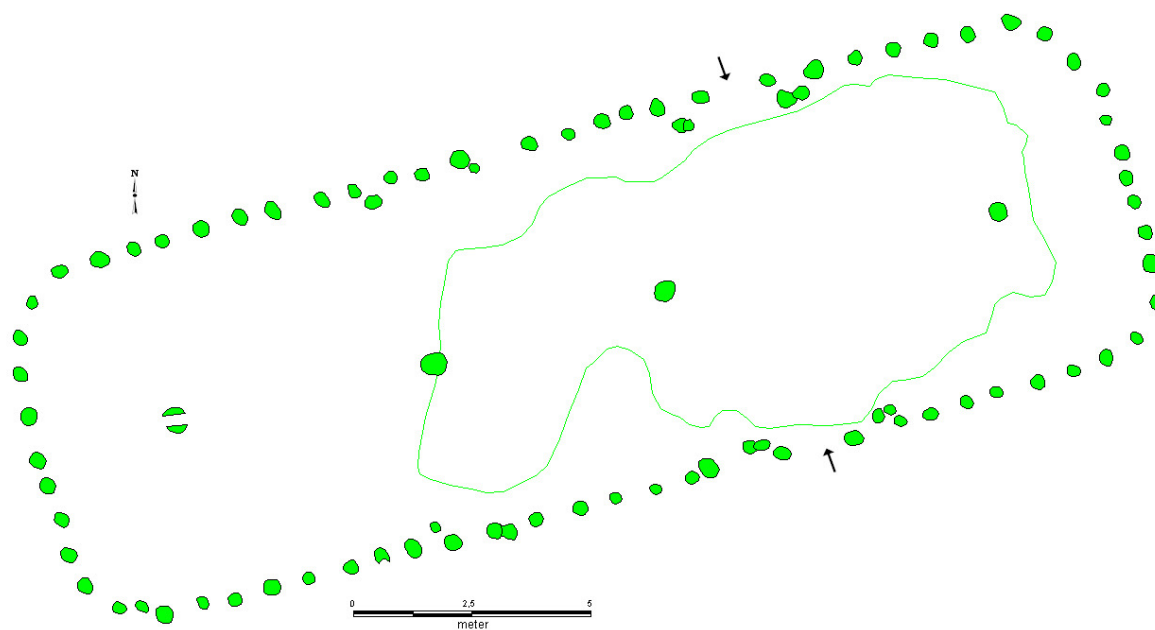
To afrensede hustomter. Forrest ses det treskibede HUS XIII og i baggrunden ses midtsulehuset HUS XIV.

Der var altså forskel på udformningen af husene op igennem tid. Et eksempel på den ældste type af huse på pladsen kan ses nedenfor. Det er et midtsulehus på ca. 150 m² med forholdsvis tætstillede vægstolper. Gavlene er afrundede, og huset er trapezformet, hvilket vil sige, at det er bredere i den ene ende end i den anden. Det var ikke muligt at registrere alle tagbærende stolper, fordi huset var meget nedpløjet i forbindelse med moderne dyrkning af marken. Huset er dateret til sen bondestenalder.

Trapezformet midtsulehus – HUS VI

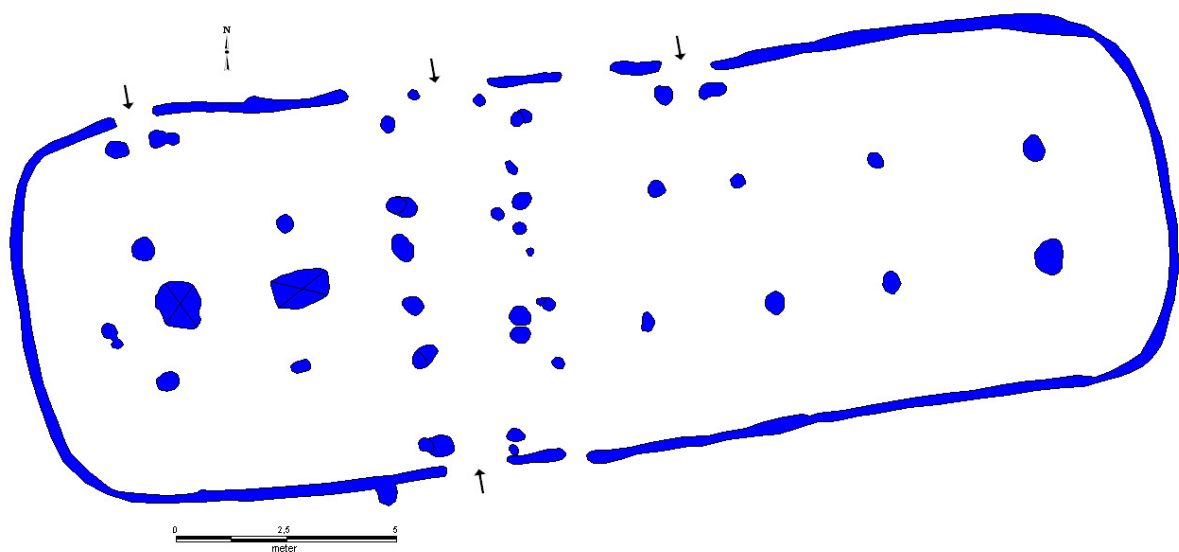
De yngre midtsulehuse på pladsen har en ganske anden udformning. Et eksempel herpå kan ses nedenfor.

Rektangulært midtsulehus – HUS XIV

Huset er et nærmest rektangulært midtsulehus på ca. 190 m² med flade gavle og lige vægforløb. Huset havde fire tagbærende stolper, og der var et indgangsparti både mod nord og mod syd (markeret med de små sorte pile). Den østlige del af huset har været forsænket i forhold til resten af huset (markeret med den grønne streg). Hvilken funktion denne nedgravning har haft vides ikke, men forsænkninger er almindelige i huse fra slutningen af bondestenalderen og starten af bronzealderen. Huset skal sandsynligvis dateres til tidlig bronzealder. Der er udtaget trækulsprøver fra de tagbærende stolper i hustomten og ved hjælp af en kulstof-14 datering af dette trækul, bliver det muligt at lave en mere præcis datering.

Ret tidligt i bronzealderen begynder man at udforme husene på en anden måde, de bliver nu treskibede og består altså af to rækker af tagbærende stolper. Det yngste hus fra denne fase er af denne type og ses nedenfor.

Treskibet midtsulehus – HUS XIII

Huset er et nærmest rektangulært treskibet langhus på ca. 240 m². Hvor de ældre huse havde tætstillede stolper i vægforløbet, har dette hus haft sine vægstolper placeret i en gravet væggroft. Huset bestod af otte sæt tagbærende stolper, der var i alt fire indgangspartier (markeret med de små sorte pile), og der var to skillevægge, som adskilte huset i et mindre vestrum, et lille indgangsrum og et stort østrum. Endelig var der i vestenden to ildsteder (markeret med et kryds). Denne hustype er typisk for ældre bronzealders periode II (ca. 1550 f.Kr – ca. 1300 f.Kr). Igen vil en nøjagtig datering kræve en kulstof-14 analyse.

Fund

Det var ret begrænset, hvilke fund der blev gjort fra denne fase, og især blev der fundet meget få potteskår. Men der blev dog fundet en del flintredskaber på pladsen. Nedenfor ses eksempler på dette.

På det første billede ses to eksempler på brudstykker af fladehuggede kornsegl af flint. Fladehugning er en teknik, hvor man ”trykker” lange smalle afslag over hele emnets overflade med en trykstok af f.eks. tak.

Brudstykker af to fladehuggede kornsegl

Forskellige typer af flækkeredskaber

Herover ses eksempler på forskellige typer af flækkeredskaber, som blev fundet på pladsen. En flække er et aflangt flintafslag, som kan bruges til at fremstille forskellige slags redskaber. Det kan f.eks. være knive og skrabere.

Fladehugget pilespids af flint

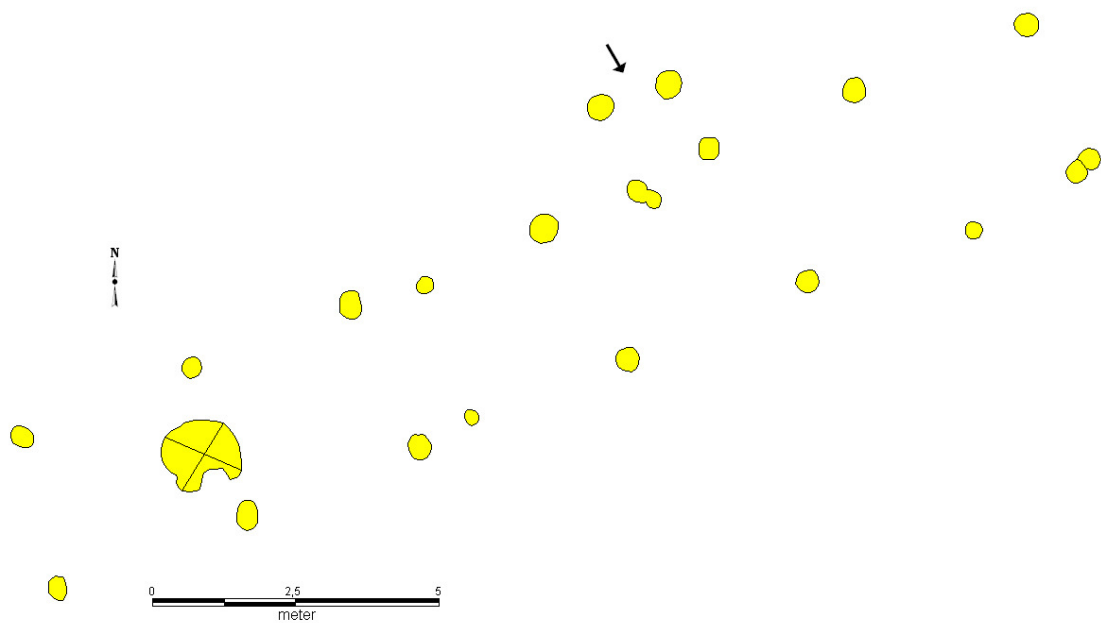
Ovenfor ses det vel nok fineste flintfund, som blev gjort på pladsen – en lille fladehugget pilespids.

Bebyggelsen ved Rønbjerggaard har bestået af en enkelt eller to gårde, som har flyttet rundt på pladsen fra slutningen af bondestenalderen (ca. 2000 f.Kr) til ældre bronzealders periode II (ca. 1500 f.Kr). Det er et særsyn at kunne beskrive en så lang kontinuitet på samme plads fra denne periode. I Vesthimmerland er der ikke tidligere registreret en så lang bopladskontinuitet i overgangen fra bondestenalderen til ældre bronzealder.

Den yngre fase

Der blev fundet i alt fem hustomter, som hører til denne fase. Disse huse var ikke så velbevarede som husene fra den ældre fase. F.eks. var der ikke bevaret vægstolper. Dette skyldes sandsynligvis, at vægstolperne til de yngre huse ikke har været funderet så dybt, som det var tilfældet med de ældre huse. Det er fordi, at i de yngre huse har tagets vægt i højere grad været placeret på de tagbærende stolper end på væggene, mens de ældre huse havde en større del af tagets vægt placeret på væggene.

Nedenfor set et eksempel på et hus fra denne fase. Det er et treskibet hus med otte sæt tagbærende stolper, og der blev registreret et indgangsparti mod nord (markeret med en lille sort pil). I vestenden blev der registreret et ildsted (markeret med et kryds). Det er vanskeligt at udtale sig om husets grundareal, da der ikke er bevaret vægstolper, men det er mindst 100 m² stort. Huset kan ud fra dets udformning dateres til yngre bronzealder (1000-500 f.Kr).

Treskibet langhus fra yngre bronzealder – HUS III

Der blev endvidere registreret en del kogegruber fra yngre bronzealder. En kogegrube er en madlavningsgrube, hvor man ved hjælp af opvarmede sten har kunnet tilberede mad – altså en slags jordovn. Det er typisk for yngre bronzealder, at disse kogegruber ikke har været placeret inde i husene. Dette er også tilfældet ved Rønbjerggaard, hvor kogegruberne ligger spredt ud over det meste af pladsen.

Fund

Det var meget sparsomt, hvad der blev gjort af fund i husene fra yngre bronzealder. Derimod blev der fundet en del genstande – potteskår og flint – i kogegruberne. Dette er noget atypisk, for normalt er kogegruber stort set fundtomme. Nedenfor ses eksempel på fint mønstrede potteskår fra yngre bronzealder, som er fundet i en kogegrube.

Ornamenteret keramik fra kogegrube

Som det fremgår af ovennævnte dateringer, slutter bebyggelsen fra den ældste fase omkring 1500 f.Kr., mens den yngre bebyggelse tidligst starter omkring 1000 f.Kr. Der er altså mindst 500 år, hvor man har ikke har boet på pladsen ved Rønbjerggaard. Hvor man flyttede hen efter nedlæggelsen af den ældste fase, og hvor man kommer fra, inden man bebygger den yngre fase, kan man desværre ikke udtale sig om.

5. Faktuelle oplysninger

Vesthimmerlands Museums j.nr.:	VMÅ 2538 Rønbjerggaard
Sogn, herred, amt:	Ranum, Slet, Aalborg
Dansk kulturhistorisk Centralregister:	12.07.10, sb 117
Bygherre:	Danparcs Rønbjerg, Livøvej 80, 9670 Løgstør
Lodsejer:	Danparcs Rønbjerg, Livøvej 80, 9670 Løgstør
Samlet areal:	Ca. 7000 m ²
Muldafrømning:	Thorup Anlæg – Golf & Græs, Søbygårdsvej 11, 8450 Hammel
Deltagere i udgravningen:	Stud.mag. Erling Mario Madsen, stud.mag. Karen Povlsen, cand.mag. Annie Nørby, cand.mag. Anne Louise Wraae Ebbensgaard, mag.art. Benita Clemmensen, museumsinspektør Bjarne Henning Nielsen og mag.art. Niels Terkildsen

Dokumentationsmaterialet bestående af beretning, tegninger, fund, fotos m.v. opbevares på Vesthimmerlands Museum, Søndergade 44, 9600 Aars.

Undersøgelsen er betalt af bygherren samt Vesthimmerlands Museum.

6. Litteratur

I det følgende vil der blive foreslået litteratur, hvor det vil være muligt at finde uddybende materiale om den nævnte periode.

Jensen, Jørgen: Danmarks Oldtid bd. 1 og 2, 2001 og 2002.
Danmarkshistorien, Stenalderen 2 og Bronzealderen 1 og 2. Forlaget Sesam.